

Sociální konstrukce sexuality a intimacy

Martin Fafejta

Martin Fafejta

Sexualita a sexuální identita

Sociální povaha přirozenosti

martin.fafejta@upol.cz

portál

Sociální a biologický rozměr sexuality

Gagnon, Simon: *Sexual Conduct; The Social Sources of Human Sexuality* (1973)

- sexualita coby předmět sociologického bádání > jde o sociální interakci
- nelze se omezovat na freudistické pojetí sexuality, kde je sociální podmíněno biologickým
- i biologické je podmíněno sociálním

V jakém smyslu?

Vývoj sociologie sexuality

a) statistický přístup

- první sexuální zkušenost, počet partnerů atd. > čísla bez interpretace

b) studium sociálních „deviací“ a „patologií“

- sexualita jako biologický fakt
- sociologie ji může analyzovat pouze jako „sociální problém“
  - většina sociologických učebnic spojuje sexualitu s něčím problematickým (Suarez – Balaji, 2007)
- prostituce, promiskuita, pohlavní choroby, zneužívání, diskriminace atd.
  - ne vše je sociální problém
  - opomíjí jiné stránky sexuality

Výzkum sexuality -> sociologie deviace

- výzkumy homosexuality atd.
  - etiketizační teorie
  - sociologie deviace - jeden z prvních konstruktivistických oborů sociologie
  - sexualita a sexuální identita jsou sociálně konstruovány

□ Gagnon, Simon

- homosexualita – nejde o biologicky pevně danou identitu
- sociální role > jedinec se ji učí
- „Nesnažíme se tvrdit, že homosexualita mezi ženami je přirozená.“

Jak to myslí?

- „Naopak, tvrdíme, že je nepřírozená, ale nepřírozená přesně tím způsobem, jak je každé lidské chování nepřírozené: nemá žádný jasně predeterminovaný a pevný tvar a obsah.“
- i heterosexuality je takto „nepřírozená“ > tedy sociálně konstruovaná

Howard Becker: *Outsiders* (1966)

- „The deviant is one to whom that label has been successfully applied; deviant behavior is behavior that people so label.“
  - jedinec se ztotožňuje se sociální skupinou, která byla označena jako deviantní
  - přijímá její vzorce chování a pohled na svět
  - „deviantní kariéra“

Deviantní kariéra

- přijetí nálepky "teplouš" > nástup „deviantní kariéry“

Příklad deviantní kariéry „teplouše“

deviace se „profesionalizuje“

metafora > neznamená to, že se dotyčný živí tím, že je „teplouš“

Co znamená „profesionalizace deviace“?

- homosexualita coby identita > nejde jen o homosexuální chování

Konstrukce sexuální identity

- každá identita je sociálně konstruována

**Proč musí být každá identita sociálně konstruována?
(etymologie slova identita)**

- existují soupeřící způsoby jak identitu konstruovat

Kdo všechno konstruuje např. homosexuální identitu?

- Kitsuse: terciární deviace

Podmínky pro dárcovství krve ve FN Olomouc

- netrpí vředovou nemocí zardouku, onemocněním žilníku nebo šilivky
- nepatří do tzv. rizikových skupin (promiskuitní způsob života, nitrožilní narkomani, homosexuální pohlavní styky)
- není alkoholik

viz <https://transfuzka.fnol.cz/pro-darce>

Gagnon, Simon

- dominantní diskurzivní zobrazení mužské homosexuality
  - heteronormativita i homonormativita
- sebenaplňující se proroctví
  - „homosexuální kariéra“
  - i ti gayové, kteří se s daným vzorcem ne zcela identifikovali, jej do určité míry akceptovali
  - získávali tak „sociální podporu“ v rámci „komunity“

- lesbická komunita > dva vzorce chování: butch“ a „fem“
  - jde skutečně o komunitu
  - přijmout je <=> být součástí komunity
  - posilování skupinové solidarity
  - členky komunity se prezentovaly v rámci těch „stylů“, které se nabízely
  - Arlene Stein - do „lesbické kultury“ musí být žena socializována
> arogantní reakce vůči těm nesocializovaným

USA – 60. léta (Gagnon, Simon)

- sex = penetrace penisem
- mužská homosexualita > představitelná
- ženská homosexualita > nepředstavitelná > ne morálně, ale kognitivně
- „bez náležitých pojmenování zůstává sexuální akt bez dostatečného souboru verbálních podnětů, které by posilovaly touhu po aktu“
- „neexistence internalizovaných fantazií“ sexu mezi ženami > uskutečnění sexuálního aktu mezi ženami je ztíženo

- projevy intimity mezi muži > vnímány jako příznak sexuální touhy
- vztahy mezi lesbickými participantkami mohly být mnohem tělesně intimnější než vztahy mezi muži > aktérky je ovšem nepovažovaly za sexuální
- „ženy jsou socializovány v jazyce lásky předtím, než se učí o sexu, zatímco muži jsou socializováni v jazyce sexu předtím, než se učí o lásce“
- lesby > „nejdřív vztah, potom (možná) sex“
- gayové > „nejdřív sex, potom (možná) vztah“
  - participant: „Nejdřív o svých partnerech uvažuješ jako o objektech, až pak je poznáš jako jedince.“

c) Sexuální scénáře

Gagnon, Simon:

- kulturní scénář > co, kdy, kde, s kým, jak a proč
- interpersonální scénář > sexualita coby interakce
- intrapsychický scénář > fantazie

Sexuálního násilí coby scénář

V jakém smyslu je sociálně konstruováno znásilnění?

- Heberle - znásilnění jako scénář
- snahy o přepis scénáře

d) Diskurzivní rozměr sexuality

- sexualita zkoumána coby sociálně-kulturní konstrukt
- od reprodukce k rekreaci – Foucault, Laqueur
- vznikající moderní společnosti - sexualita je problém
  - "Haraway: "spermatická ekonomie"
- politický liberalismus 19. stol. - racionální potlačování sexuálního pudu

Scientia sexualis vs. ars erotica

- Foucault

- scientia sexualis > biologie > zdravá/nezdravá,
prospěšná/patologická > reprodukce

- sex – otázka „života a smrti“ > sex je závažný a závazný

- ars erotica > slast

Jednopohlavní model

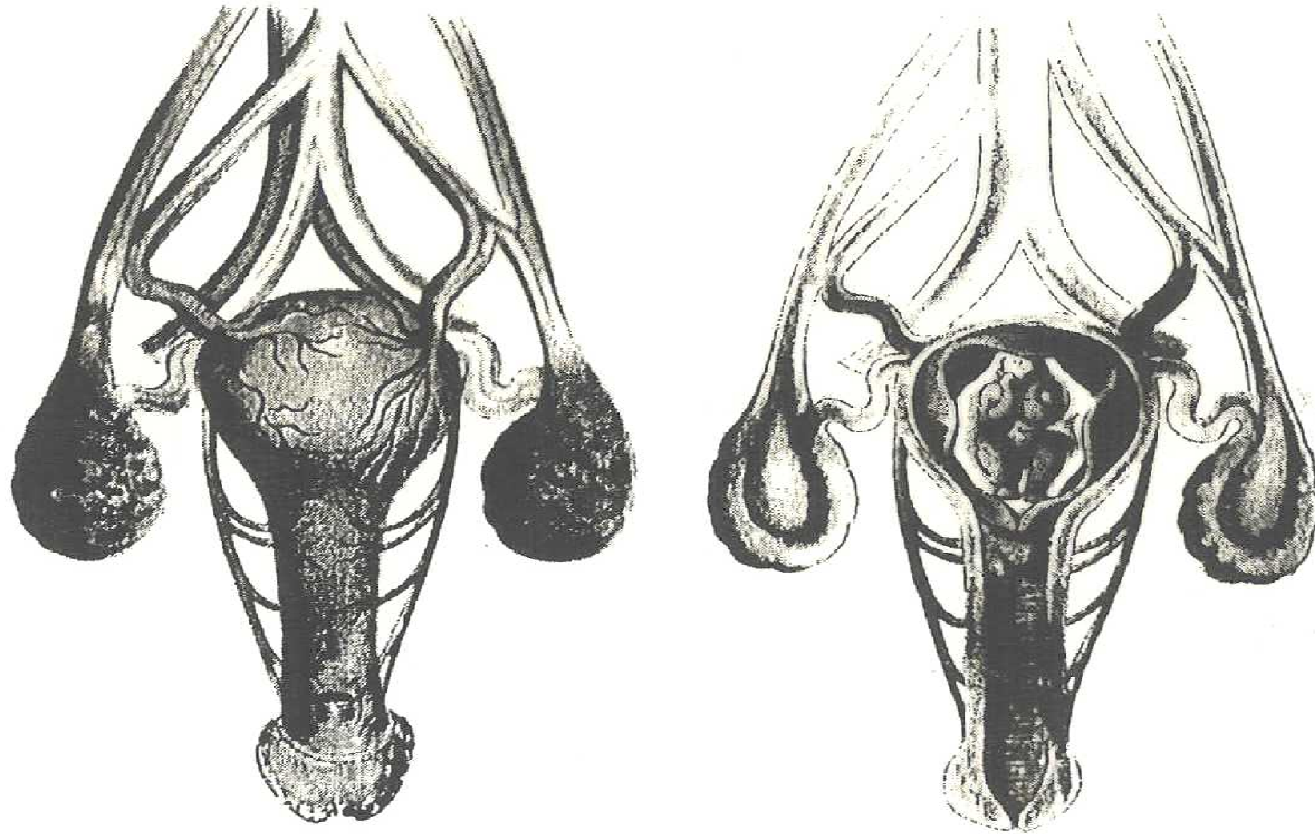
Thomas W. Laqueur: *Rozkoš mezi pohlavími*

- antika - Aristoteles, Galén
- středověk – Avicenna
- osvícenství - Diderot
- žena je biologicky nedokonalou verzí muže
- žena se od muže liší, ale netvoří biologicky odlišnou entitu

děloha ⇔ penis

vaječníky ⇔ varlata („ženské“ a „mužské koule“)

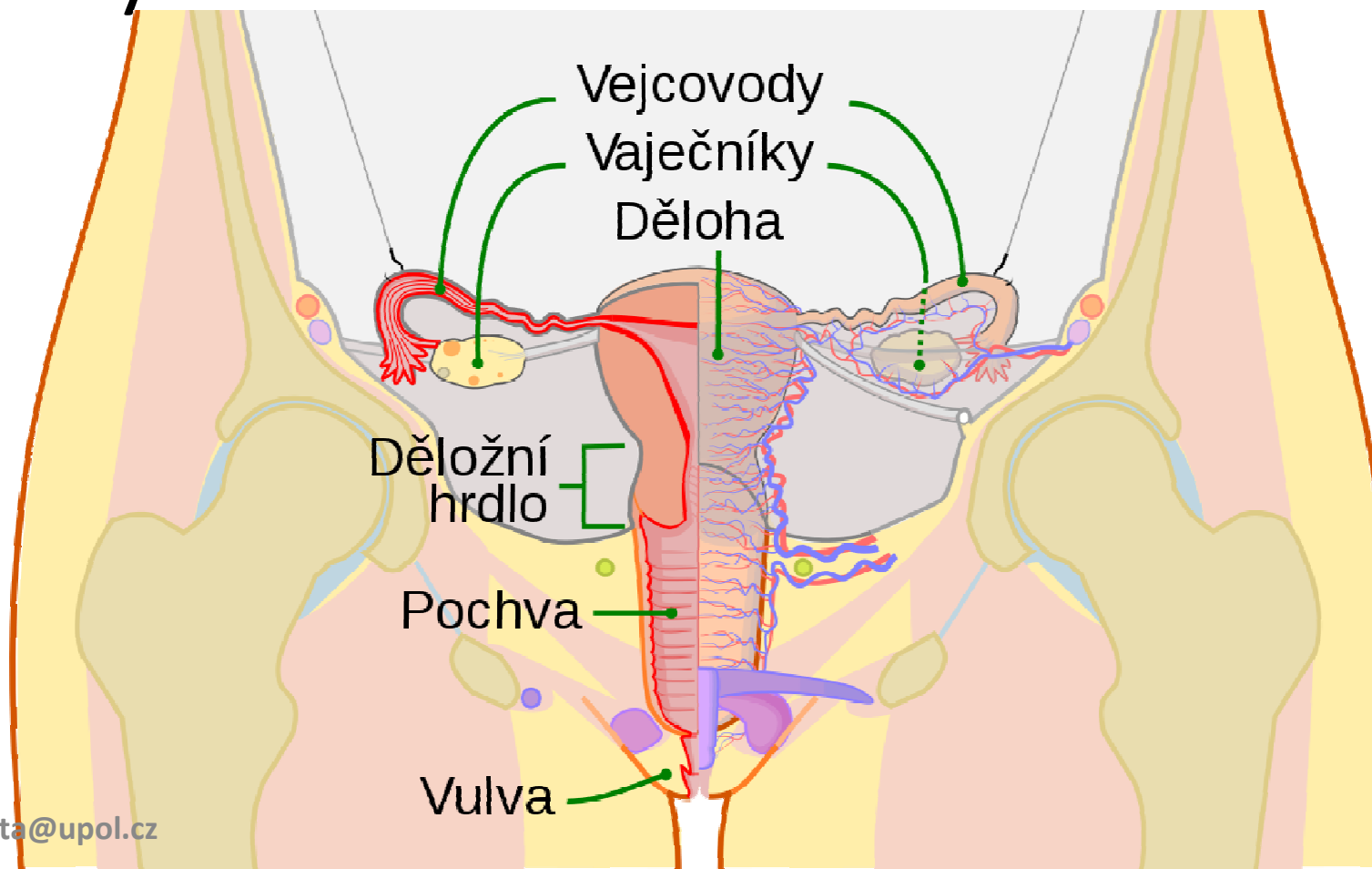

Figs. 30–31. On the left are the penislike female organs of generation from Georg Bartisch, *Kunstbuche* (1575). On the right the front of the uterus is cut away to reveal its contents.
martin.fafejta@upol.cz

Současné „schéma ženské pohlavní soustavy“

Jednopohlavní model - pohled na ženskou sexualitu

- muž touží po sexu => i žena touží po sexu
- muži i ženy mají schopnost dosáhnout orgasmus
  - ztuhnutí dělohy při souloži > „ženská erekce“

Novověk

- orgasmus - nutná součást početí a porodu
  - mužský orgasmus – muž vypudí semeno - tedy zárodek člověka
  - ženský orgasmus – žena vypudí (zplodí) člověka
- léčba žen nedosahujících orgasmu – doporučení lékařů:
  - nutnost přede hry (> „škádlení“), vč. „lascivního hovoru“
  - muž nesmí od ženy odejít hned poté, co dosáhl orgasmu
    - důraz na intimitu

Názory lékařů

- Harvey (†1657, objevil krevní oběh): Muži a ženy nejsou „nikdy udatnější, bujařejší, radostnější, statečnější, milejší či krásnější než ve chvíli, kdy se chystají vykonat soulož“.
- de Graaf (†1673, objevil ovariální folikul): „Kdyby ony části ohanbí [tj. klitoris a stydké pysky] nebyly zásobeny tak příjemnými vjemy rozkoše a tak ohromnou láskou, nebyla by žádná žena ochotna vzít na sebe tak tíživé devítiměsíční těhotenství.“

Ženské homosexuální chování

- ✓ Avicenna (†1037) – muž má uspokojit ženu > jinak žena bude vyhledávat sexuální uspokojení u jiných žen a nebude muži rodit syny
- ✓ novověk - ženská homosexualita – přečin proti genderovému řádu
  - žena („tribáda“ – tribas = třít) > bere na sebe úlohu muže
- ovšem na rozdíl od pozdějších dob, je uznávána existence ženské homosexuality

Dvoupohlavní model

- žena je diametrálně odlišná od muže
- medicínské teorie 19. stol. > ženy mají blíže k jiným samicím savců než k mužům

- 19. stol. – dvě teorie:

- ✓ orgasmu je třeba k početí – žena jej ale nemusí cítit

  - u žen vítězí „intelektuální a morální moc duše“

Co se tím chce říci?

- ✓ orgasmu není třeba k početí > ženský orgasmus není „přirozeně“ nutný

- „většinu žen neznepokojují sexuální počitky jakéhokoli druhu“
(lékař Acton, 1865)
  - tj. většina žen fyziologicky nereaguje na sexuální podněty
- konec 19. stol. – mnoho žen pociťuje sexuální vzrušení, ale byly by raději, kdyby tomu tak nebylo (výzkum lékařky Mosher)

Proč tomu tak je?

Dvojí pohled na ženu a sexualitu

a) žena svou sexualitu dokáže ovládnout

- její sexuální pud je slabší > je snazší ho ovládat
- úloha ženy > „schopnost zkrotit zvířecí, iracionální a potenciálně destruktivní běsnění sexuální rozkoše“
- žena je civilizovanější než muž
  - takto argumentovalo i část feministického hnutí 19. stol.

b) žena své sexualitě podléhá

- žena je primárně definována svou sexualitou
  - ženská sexualita popisována podobně jako sexualita zvířecích samic
  - žena je ovládána svou reprodukční funkcí
    - tj. žena je méně civilizovaná než muž
  - Laqueur: žena je redukována na vaječník

Foucault: *Dějiny sexuality*

- osvícenský pohled:
- sexualita má být „užitečnou a plodnou“
- „legitimní a rozplozující pár je zákonem“
  - zdrženlivý a střídmý život buržoazie

vs.

nevázaný život šlechty (libertinismus - filozofie radikální svobody, de Sade)

- Donna Haraway (1999): „spermatická ekonomie“
  - sperma je investice

Sexualita a vznikající moderní vědy o člověku

- kontrola sexuality coby nástroj moci nastupujícího kapitalismu > původně ne vůči nižším, ale vyšším třídám
  - sexualita - předmět celospolečenského zájmu
  - „biomoc“ > moc nad jedincem
    - eugenická opatření - sterilizace „defektní“ části populace
      - ještě po 2. světové válce (např. i Švédsko)
      - ČSSR - sterilizace romských žen v 80. letech
  - snahy potlačit nereprodukční praktiky, včetně „onanismu“

Peter, Šebek, Hynie: *Dospívající dívka* (1956)

- „zlovyk sebeukájení“ vede u žen „k nadměrnému nervovému vydražďování, které zaviní rozmanité poruchy v životě tělesném i duševním a vyšine ženu z přirozeného rozpoložení“
  - „Takové okolnosti se projeví ve sníženém pracovním výkonu, ať duševním či tělesném.“
  - „Normální pohlavní život některé tyto ženy později neuspokojí.“

Hynie: *Dospíváte v muže* (1965)

- onanie „odvrací pozornost od práce, učení a vzdělávání, ubírá čas, kterého v tak mladém věku nemá nikdo nazbyt“

> Represivní sexuální morálka

- Freud: "Tři pojednání k sexuální teorii" (1905)
  - brojil proti „represivní sexuální morálce“
  - společnost má poskytovat sexualitě dostatek volného prostoru > lidé mají dosáhnout osobního uspokojení
  - jinak dojde k nepřátelství lidí vůči kultuře
  - kultura je postavena na nerepresivní/zdravé sublimaci sexuality

Freud a ženská sexualita

- autosexualita je součástí sexuálního zrání jedince, ale v případě dospívajících dívek je nebezpečná
  - povzbuzuje touhu po „nezralém“ klitorálním orgasmu
  - klitorální orgasmus > pozůstatkem maskulinity (klitoris ↔ penis)
- dospělá sexualita => vaginální orgasmus

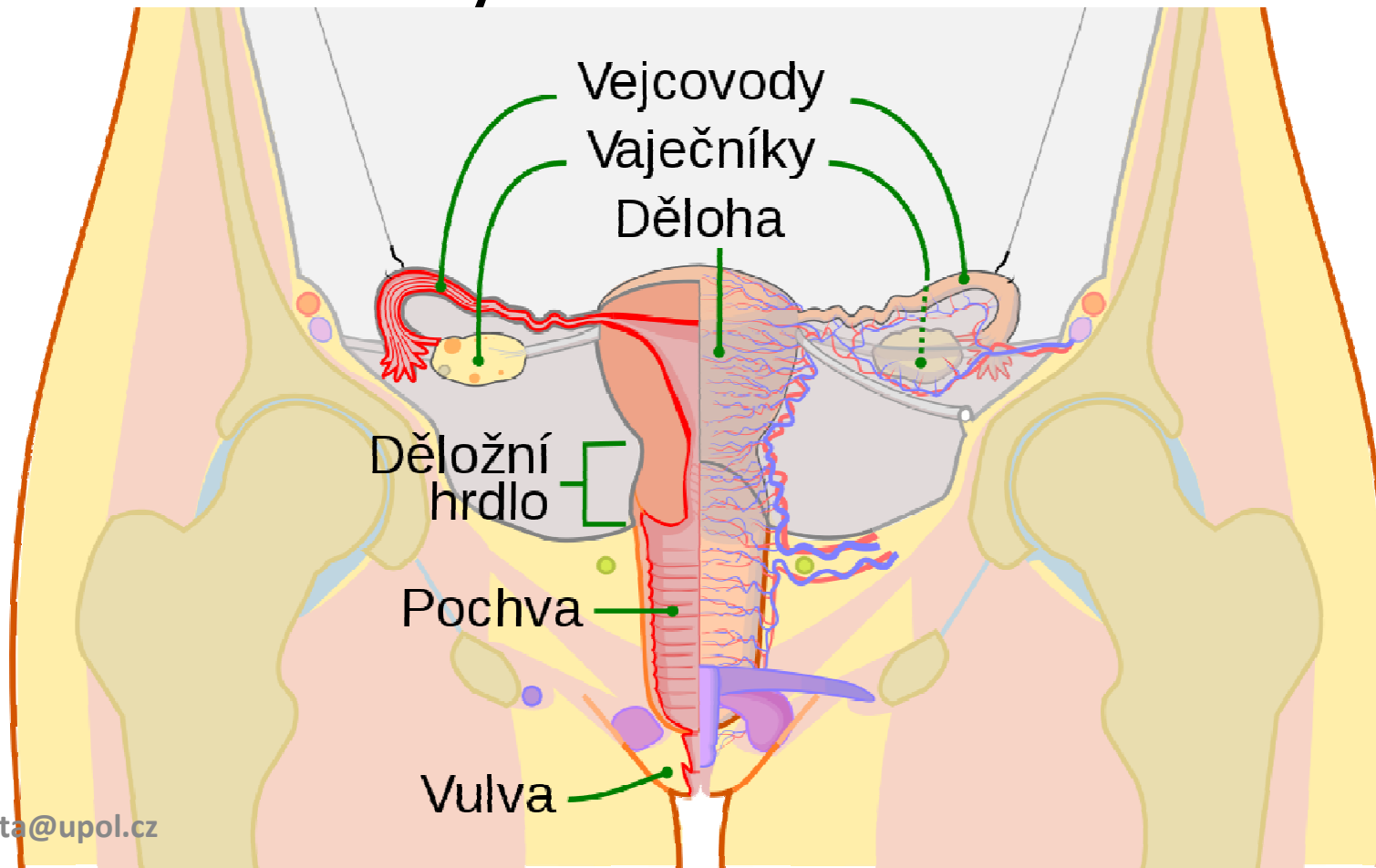
Proč?

- ✓ muže vzrušuje pouze vaginální orgasmus
- ✓ heterosexuální styk vede k reprodukci
- přitom ve Freudově době uváděla medicínská literatura, že sexuálně citlivá tkáň je v oblasti klitorisu, ne vaginy
  - viz i fakt, že slovo klitoris bylo odvozeno od řeckého „dráždit“

Frigidita

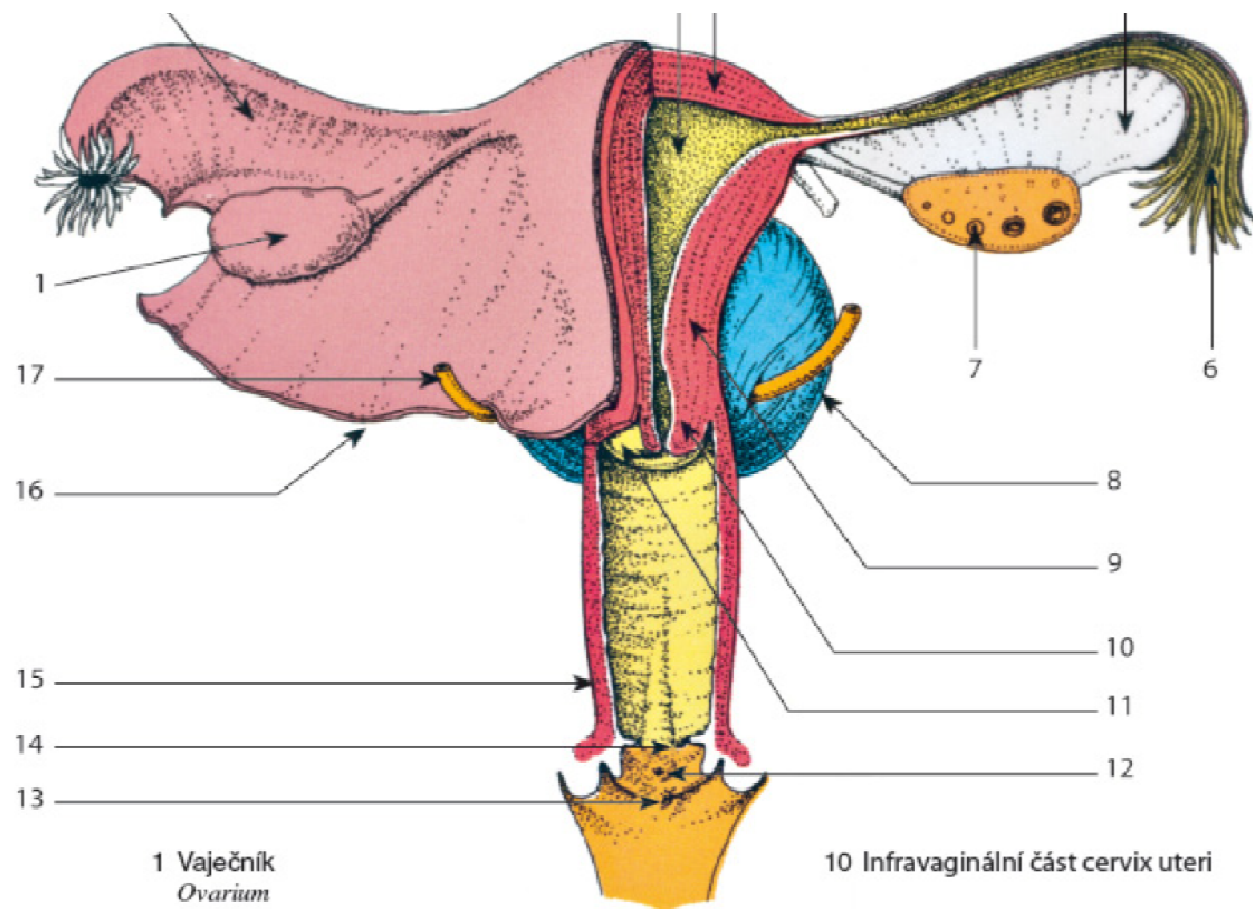
- neschopnost dosáhnout vaginálního orgasmu
- Frank S. Caprio: *The Sexually Adequate Female* (1953) – žena, která vyžaduje klitorální stimulaci, je frigidní > nutnost psychiatrické léčby
- Anne Koedt: *The Myth of the Vaginal Orgasm* (1970) - devastující vliv na ženskou psychiku

Co chybí v současném schématu ženské pohlavní soustavy?

Klitoris

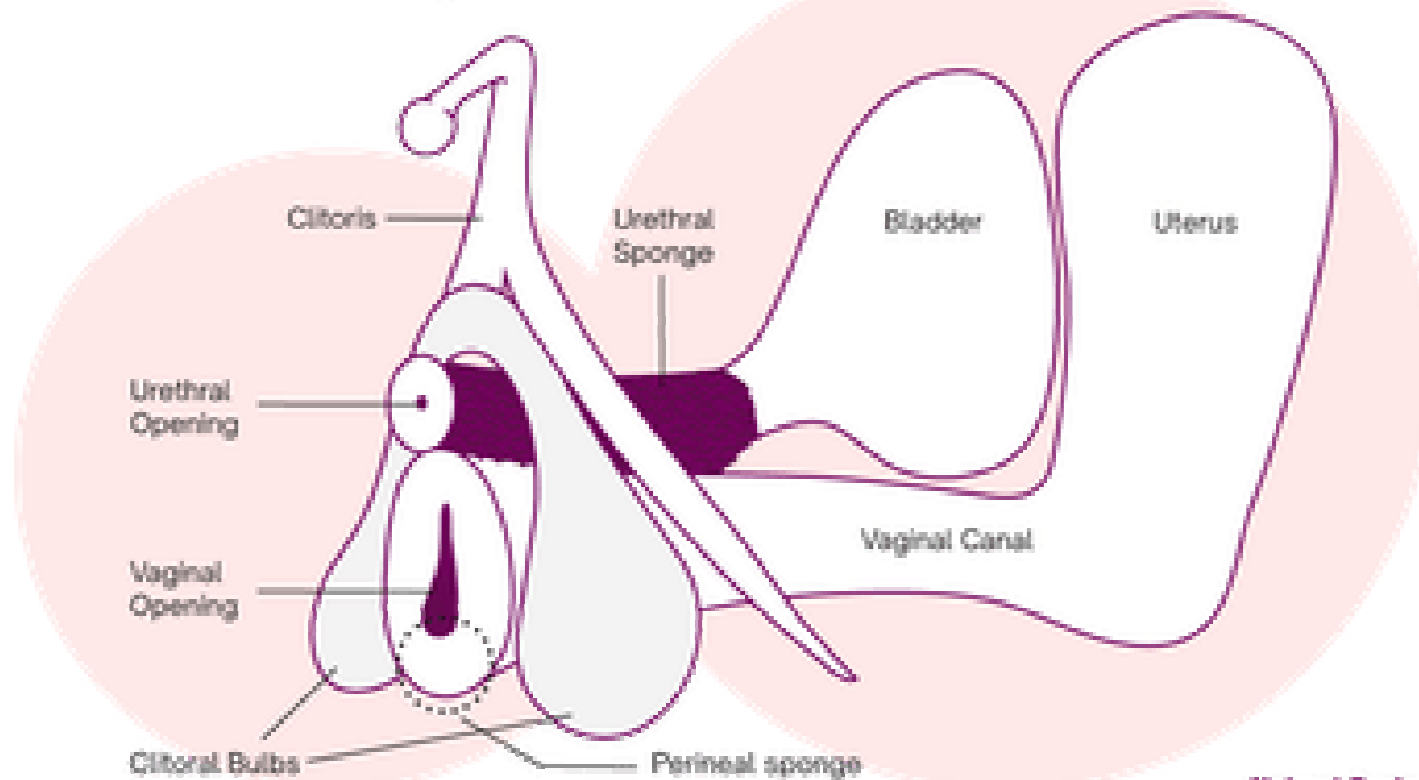
- 1 Vaječník
Ovarium
- 2 Vejcovod
Tuba uterina
- 3 Děložní dutina
Cavitas uteri
- 4 Svalová děložní stěna
Myometrium

- 10 Infravaginální část cervix uteri
- 11 Poševní klenba
Fornix vaginae
- 12 Ústí močové trubice
Ostium urethrae externum
- 13 Poštěváček
Clitoris

martin.fafejta@upol.cz

Skutečná podoba klitorisu

The Clitoris-Urethra-Vagina (CUV) complex:

Natural Cycles

Mají ženy pohlavní
orgán?
(lidské tělo, sonda
Pioneer, 1972)

